

CADRUL PSIHOLOGIC

CONTRIBUȚIE LA CERCETAREA MENTALITĂȚII SATULUI

— CONVORBIRE CU GRIGORIE LOGHIE DIN RUNCU-GORJ —
DE GH. FOCȘA

CUPRINSUL: Introducere. — Cap. I. I Origina și constituția lumii. — 1. Origina; 2. Întinderea; 3. Dealuri, Văi; 4. Ape; 5. Plante și animale. II Durata lumii. — 6. Începutul și sfârșitul lumii; 7. Sfârșitul vieții.

Cap. II. I Ideea de Bine și Rău. — 8. Fapte bune; 9. Fapte rele; 10. Origina binelui și răului. — II Sancțiuni. 11. Sancțiunea divină; 12. Sancțiunea conștiinței; 13. Sancțiunea legilor pozitive.

Cap. III. Ideea de autoritate: I În familie: 14. Copii; 15. Soție; 16. Părinți II În societate: 17. Stat; 18. Autorități.

Cap. IV. I Viața politică (Origina răului social. — 19. Impozitul; 20. Lipsa de conștiințiozitate a autorităților; 21. Critica partidelor politice.

Cap. V. 22. Necesitatea învățământului.

Cap. VI. 23. Rostul omului în lume; 24. Muncă, bogăție, fericire, prietenie.

Cap. VII. 25. Științe; 26. Cunoștințele omenești.

INTRODUCERE

DĂM ACI convorbirea avută cu Grigore Loghie. Ea a fost notată cuvânt cu cuvânt în cursul lunii Iulie, 1930, în satul Runcu Gorj, în timpul celei de a 6-a campanii a « Cercetărilor Monografice ».

Informatorul, în vârstă de 51 ani, gospodar de mijloc, a urmat cursurile a două clase primare. N'a ocupat nici o funcțiune în comună. A fost abonat 8 ani la « Gazeta Țăranului ». Se bucură în sat de reputația unui « om de treabă, care cam trage cu sugătoarea ».

Diferitele părți ale « convorbirii » au fost repartizate pe probleme. Le prezentăm fără nici un comentariu, permițându-ne totuși să subliniem ceea ce ni se pare mai caracteristic. Cele două note introduse în text au scopul de a sugera ideea varietății și complexității răspunsurilor individuale.

Diferitele aspecte ale vieții sociale stau în interdependență reciprocă. Nici unul nu poate pretinde preponderența asupra celorlalte și nici o serie a fenomenelor sociale: psihice, juridice, politice, economice, morale, nu se dezvoltă independent de celelalte. Existența, munca și mentalitatea fiecărui individ sunt implicate în existența, munca și mentalitatea semenilor săi. Opiniile elaborate înăuntrul unităților sociale, depind în mare parte de structura acestor unități, deoarece ideile se schimbă după densitatea și întinderea unităților sociale, după mulțimea și repeziunea mijloacelor de comunicație, după felul organizării economice și politice, etc.

Individul folosește pe deoparte rezultatele gândirii și experienței mediului său social — este din acest punct de vedere debitor societății — și dacă apare ca o

simplă verigă, ca un val pieritor, care leagă trecutul prin prezent de viitor, în curgerea continuă a vieții sociale, el este pe de altă parte realitatea concretă în care se actualizează valorile sociale, pentruca prin el să fie transformate și adaptate nouilor condiții de existență.

Studiul mentalității unei unități sociale abordează de preferință două probleme:

1. Cunoașterea valorilor sociale obiective sub aspectul lor de interiorizare și actualizare în sufletul individual, deci cercetarea conștiinței morale, juridice, politice, a indivizilor;

2. Gradul de autonomizare, de emancipare, a conștiinței individuale — procesul inovației și tendința individualului spre socializare.

«Convorbirea» este una dintre metodele utilizate în «Cercetările Monografice» pentru cunoașterea credințelor, opiniilor, concepțiilor, adică a elementelor constitutive ale mentalității sătești.

Aservită celor două probleme mai sus enunțate, ea are drept scop să provoace răspunsul spontan și sincer pe care individul în intimitatea lui l-ar da problemei care i se pune. Deaceia toată arta cercetătorului nu stă în posibilitatea de a crea pentru informator o atmosferă de «taifas obișnuit», pentruca el să nu întrevadă scopul studiului, ci în a-l face să trăiască cu toată intensitatea toate aspectele problemei pe care o cercetezi, pentruca răspunsul său să cuprindă tot ce a putut el gândi în fața unei asemenea probleme. Cum timpul cercetării este limitat, este necesară alegerea informatorilor. Ne adresăm pentru prima problemă purtătorilor de cuvânt ai satului, celor cari reprezintă sintetic gândirea și experiența grupului. Sub expresia personală și banală, căutăm elementul comun.

Pentru a doua problemă ne adresăm individualităților cari prin energia însușirilor lor personale determină schimbări înăuntrul mediului social. Provocăm povestiri, judecăți, păreri, atitudini, exemple.

Nu facem simple portrete psihologice și oricât de interesante ar fi relatările individuale, ele devin semnificative numai într'un studiu comparativ. Diferitele categorii de răspunsuri pot fi sistematizate statistic.

«Convorbirea» face uz de chestionar. Acesta rezultă dintr'o triplă necesitate:

1. Menținem convorbirea în cadrul strict al problemelor cercetate, așa ca fiecare parte să dobândească un răspuns;

2. Deoarece cerem exemple la fiecare afirmație, avem mijlocul de a culege multiple și prețioase relatări privitoare la faptele petrecute în sânul unității sociale studiate, neînscrise decât în memoria indivizilor cercetați;

3. Supunem toți informatorii la aceeași metodă, obținem răspunsuri multiple la aceeași întrebare, ceea ce dă posibilitatea unei raportări statistice a diferitelor categorii de răspunsuri, deci mijlocul de a scăpa de minciuna și arbitrariul individual, care ar putea da loc la interpretări eronate.

Deoarece convorbirea nu se poate dispensa de întrebări, acestea trebuie să fie laconice, clare și serioase. Dacă «taifasul» poate să scoată la iveală lucruri interesante, nu-i mai puțin adevărat că unele probleme cer o atitudine destul de gravă din partea cercetătorului, în seriozitatea căruia informatorul trebuie să creadă neconținut. Ne ferim de comentarii și de aprecieri, și în vreme ce urmărim cu toată

atenția manifestările informatorului, notându-le cu cea mai desăvârșită obiectivitate, încercăm să anulăm influența pe care am putea-o exercita asupra lui. Sugestia este dușmanul cel mai mare al convorbirii. Nu putem totuși evita ca în mintea informatorului să se nască ideea « examenului », a studiului. Despre partea aceasta însă nu-i nici o teamă. Când ai reușit să-l faci să treacă cu sinceritate acest examen, la sfârșit el va spune ceea ce a spus Loghie vecinului său: « Veniu la examen... Acu trebuie să trec în clasa aialaltă! ». Ironie fină... dar nu numai atât. Cuvintele trădează efortul de a fi dat tot ce i-a stat în puteri, adică tocmai ceea ce urmăream noi. Dealtminteri « Convorbirea » nu este decât unul dintre mijloacele noastre de investigație, epuizarea subiectului reîncercându-se și prin observație directă, experiență, etc.

Atenția noastră se oprește la situații date, la împrejurări concrete. Nu putem însă confunda caracterul abstract al unei legi științifice sau raționale, cu frecvența verificărilor sale concrete, adică cu multiplicitatea realizărilor sale în timp și spațiu. După faza informației, a culegerii materialului, va urma interpretarea sa științifică.

CAP. I.

I. ORIGINA ȘI CONSTITUȚIA LUMII

1. *Origina.* « Eu îmi explic așa, că Dumnezeu a făcut lumea. Toate le-a făcut Dumnezeu, pentru că erau trebuincioase să fie făcute. *Altfel ar fi fost un întuneric, așa un nasduf, să nu se vadă nimic.* Erau învățători și oameni învățați și spuneau că nu se poate. Că D-zeu a făcut așa, că Sf. cutare a făcut pă dincolo. Ei, poi atunci spuneți cine a făcut pă D-zeu, spuneți și lucrul ăsta, dacă știți! Ca ori și care, care s'a apucat să facă un lucru, ca orișicare un maistor, un airoplan, a făcut: « Să vedem pot să fac ceva? ». Apoi a zâs: « Parcă șade rău numai la una, ia să mai vedem și să mai fac și altele! ».

2. *Intinderea.* « Pământul are forma unui oval, așa ceva. Cerul are forma albastră. Formatul lui îi forma unei pături, sau unui acoperiș, așa ceva. Soarele, după cum să vede, are forma unei guri dă puțină, rotundă, cu razele alea care varsă din cauza căldurii. Lumea nu se poate ști marginea ei. Care a fi ăla care să știe cât e distanța între pământ și soare? Eu nu cred să fi existat cineva care să măsoare. Eu socotesc că distanța între pământ și soare e cu mult mai mare decât lărgimea pământului în lături. Nu cred să existe vre un învățat care să formeze vre un meșteșug care să măsoare această distanță. Dacă soarele la distanța la care este astăzi și ieri te ardea aici, dar să te apropii la 100 sau 20 metri?... Pământul e făcut așa ca să ocolească soarele pă după el, sau pă după soare, sau cum o fi învărteala lui. Dacă pământul să suce el pă după soare, atuncia însemnează că pământul e mai mare și să suce așa ca să vadă toată lumea. Atunci de asta trece 12 ore dă zi și 12 dă noapte, până trece soarele ca să-l vadă alții... Aș crede mai de grabă că pământul se 'nvârte decât soarele, care e fixat pă cer. Cerul nu poate să să miște d'acolo cum să vede după stele, care tot timpul stau pă loc. Și dac'ar fi senin să-ți arăt niște stele cum

sunt seara și să le vezi, dimineța. Vezi carul mare? Proțapul vine dimineța tocmai pă partea cealaltă. Asta înseamnă că se suce pământu' după ele, ceru' nu se suce. Nu cred că se suce ceru'. Stai în loc și te uiți la o mașină care merge. Vezi că se depărtează. Dacă te uiți la soare el nu se mișcă. Atunci pământu' cu mine trebuie să se miște. Bunăoară ești într'un vapor, el se mișcă așa dă lin, că ți se pare că stai în loc și vezi malul cum fuge îndărăt.

3. *Dealuri, văi.* «Aveam o mamă bătrână, care a murit acu vreo 30 ani și glumea către noi: «Dumnezeu făcuse întâiu pământu' și al doilea ceru'. Pământu' îl făcuse întins așa — numai făcuse dealuri și văi, făcuse linie dreaptă, făcuse masă dreaptă. Și când a făcut ceru' nu se ajungea ca să acopere pământu', și a chemat pă făpturile care le făcuse pe pământ la El și a întrebat că cum să facă El să întindă ceru', să acopere pământu'. Așa că din câți a întrebat, nu s'a găsit nici unu', care să răspundă și mai rămăsese ariciu' neîntrebat. A venit și ariciu' călare, știi că el merge încet, că-i cocoloșat. Și când a venit la Dumnezeu și l-a întrebat, i-a spus ariciu' ca să strângă pământu', să facă dealuri și văi... Deaceia se zice că sunt munți așa înalți și văi, c'a strâns pământu' ca să se adune din lături. Poate că eră de zece ori mai întins de cât este acūși. Numai moșia Runcu, dacă ar întinde-o ar ocupa o jumătate de județ, cu atâtea văi și munți câte sunt pă ea.

4. *Ape.* «Isvoarele și pâraele sunt lăsate pentru ca să trăiască lumea. Apa circulă prin pământ, cum circulă sângele prin om. Are vine prin care merge dă aci dăla locurile înalte, merge și iasă acolo la locurile șese, unde nu este. Am văzut chiar când au săpat pentru de-a face fântâni. Mergi prin pământ până unde dai de-o vână așa, prin care merge un pârauț... Se duce la vale în Dunăre, în mare, în ocean și apoi se întoarce prin pământ iarăși de unde a plecat. Ea tot aceea este, că se mai înmulțește prin ploii. Și nourii vin tot dăla mare și dăla Dunăre din jos, unde se încarcă cu apă de se presară pă pământ. Păi ceața asta nu este în legătură cu cerul, care se vede cerul prin el? E aci mai jos un fel dă fum așa, care easă pă apă, de pă Dunăre, mare. Pă pământ cade apă, pentru că ei conțin apă... putere Dumnezească... Nu poate nici-un învățat să facă asemenea lucru!

5. *Plante și animale.* «După ce a făcut Dumnezeu ceru' și pământu', a făcut pă om. Pă urmă văzând că omu' singur nu poate să se hrănească, numai el singur, a luat din făptura lui și a făcut femeia. După aceea a făcut toate celelalte plante și animale și tot ce este astăzi dă să hrănește lumea cu ele. Aicea cum a fost pământu' fără case, îi ședeă urât, astea le-a făcut pentru împodobire, ca să dea o podoabă. Dumnezeu a făcut plantele, animalele, oamenii, ca să împodobească pământu' care eră făcut fără nimic la început. Imediat după ce a făcut Dumnezeu pământu', a făcut Dumnezeu viața plantelor și a animalelor. După urma lor ne hrănim noi. Cu boii tragem, pă cal te'ncaleci, oaia o tunzi, îi mănânci laptele. Plantele la fel: strugurii îi mănânci, faci vin din ei, vinzi și cumperi îmbrăcăminte. De ex., o găină ouă, vinzi ou' la târg și trăiești. După urma celor ce le-a lăsat Dumnezeu, ne putem hrăni noi cu ele, că dacă nu-i dă toate cu ce să se hrăniască, atuncia lumea trebuia să moară și să trudiă dăgeaba.

II. DURATA LUMII

6. *Inceputul și sfârșitul lumii.* «Dăla Adam sunt 7000 de ani, dăla înființarea lumii pot să fie 7.000.000. Cum nu știe nima din învățații lumii cât e dăla pământ până la cer, tot așa nu știe nima cât e dela începutul lumii. Cum nu știe nima din învățații lumii cine-i tata lui Dumnezeu, tot așa nu știe nici când a făcut lumea. *Este un cineva care crede toată lumea în El!*

Nu cred că să aibă vr'un sfârșit, pentrucă Dumnezeu ce a făcut nu poate să strice altul nima și El, socotesc eu, că n'are să strice ce face. Căci atâtea rele pă care le comit oamenii pă pământ, că-L, insultă și-L, înjură pă Dumnezeu, dar El nu caută să se răzbune, să ia viața lumii. Un om când a făcut un lucru nu se îndură să-l strice, când a trudit ceva. Dar Dumnezeu, că... El n'a trudit mult pentrucă dacă El e Tatăl Ceresc, cum să spune, El numai de-asuflat peste ceva și s'a făcut.

7. *Sfârșitul vieții.* «După cum să spune că omu' după ce moare, sau animalele, sau un pom dacă s'a uscat, se duce în altă lume, eu nu cred. *Altă lume nu mai există!* Nu e nimeni născut cu suflet, care să nu moară. Păi atunci dacă n'ar mai fi murit dă când Dumnezeu le-a făcut și le-ar fi lăsat să să prăsească, unde ar mai fi stat, că n'ar mai aveà loc! După moarte știi unde mergem? In pământ, cum zice: «Din pământ am pornit, pământ ne vom face».

Am văzut la oraș oameni care se cred și ei deștepți și care cred că n'o să mai fie a doua venire, că oasele nu se pot adună să facă om. Ce să mai mă spirtui, să mai cheltui, *că dacă o veni a doua venire, tot o să fiu așa cum mă vād...*

CAP. II.

I. IDEEA DE BINE ȘI DE RĂU

8. *Fapte bune.* «Fapte bune la noi se socotește așa când cineva dă dă pomană la săraci, sau nu are procese, nu face rău la nima, sau este un om dă i-a murit un bou, o vită și nu are gologani, să duce dă-l împrumută și dă când are, nu doar că să nu-i mai deà.

«Din casa mea, din gospodăria mea, din munca mea, și a femeii mele, *nu există în comună douăzeci care să nu se atingă.* Nu mai aveam decât un căpet dă făină și spunea cineva: «dă-mi că n'am ce mânca!». Eu spuneam femeii: «Dă-i că vine altu' și ne-aduce la moară dublu!». Și așa se întâmplă. Unii macină și nici nu le mai iau vamă.»

Majoritatea oamenilor sunt pentru fapte bune. «Eu cred că oricât de vrăjmaș ar fi cineva și tot i-ar întinde mână să-l scape. Mai ales când vede că-i arde casa, că-i în pericol, tot trebuie să-i deà mâna să-l scape. Cât posibil ajuți, da să-ți pierzi viața pentru el!?

9. *Fapte rele.* «De-i fură haina lui, sau îi omoară vita cu care să se hrănească, sau banii din posunar și n'are ce mânca, socotesc că asta-i un păcat și o faptă rea. Omul face rău pentrucă așa-i inima omului de-l îndeamnă la fapte rele. Lui i se

pare că ălea sunt fapte bune pentru el, dar rele pentru cel care le primește. De exemplu, cel ce se duce să fure oaia mea ș'o mănâncă, pentru el i-o faptă bună, dar pentru mine i-o faptă rea, că eu am rămas păgubaș. Omu' nu pleacă să facă rău până nu e constrâns iar să rău. *Pentru că rău, la rău trimite.* El se socotește că dacă ar mai ajunge de câteva ori la altul, rămâne la el o economie pe care ar trebui s'o consume.

Și minciuna este un rău. Bunăoară, vii să-ți dau ceva, să mă întrebi de-o vorbă și în loc să-ți spun ce este, spun invers și asta e minciuna. *Cei mai mulți oameni spun adevărul...* și în fine, nu e om să nu mintă câte odată, că sunt cazuri când ești forțat să spui câte o minciună. Vine cineva și-ți cere să-i dai o datorie. Ai bani, dar îți trebuie să faci altăceva cu ei. Zici: «N'am!». Sau trece cineva și-ți cere ceva să mănânce, un ciur să mănânce și-ți e lene să te duci să-i dai. Zici: «N'am!». Cere și tu pe la vecini!». Sau îți cere împrumut un lucru și zici: «N'am».

10. *Origina binelui și a răului.* — «Dumnezeu nu e văzut, dar El e făptuitor. Se știe că tot ce este și se vede e făcut de Dumnezeu. Lui ne rugăm toată lumea. Atunci înseamnă că Drac nu e și e numai Dumnezeu. Scrie la cărți că există Diavol. Dar cine l-a văzut? De ce d-ta când te scoli dimineața zici: «Doamne ajută-mă! Dă-mi sănătate, o pâine?». Trebuie să te fi născut cineva, să fi făcut începutul. Trebuie să fie un Tată peste toată lumea. A fost secetă în Runcu... a zis cineva: «Dă Drace ploaie?». Nu! Ei toți s-au rugat lui Dumnezeu. *Dracul e omul.* «Cine te-a îndemnat să dai foc la clăia de fân?». «Dracu'!». Eu îți dau o sută să dai și-ți zic: «Du-te, pune foc!». Atunci eu sunt dracu'. Nu există Drac! Omu' cu gând și fapte rele este Drac. Draci suntem noi cu apucături rele. Orice ființă mișcătoare de pe pământ e lăsată de Dumnezeu și animalele domestice trăiesc de pe urma omului și omu' de pe urma lor. *Eu socotesc că Dumnezeu când a făcut lumea a făcut mai mulți, un grup (!?!), care au trăit laolaltă.* La început a fost numai bine lăsat pe lume, însă Răul l-au făcut oamenii. *Răul s'a început din omenire!* Dumnezeu a lăsat numai bine. Din cauza oamenilor cari n'au același caracter de a face Binele, s'a născut răul. Unu' te vede că-ți merge bine, caută să te îndărătnicească dela apucăturile bune pe care ai pornit. Că vede bunăoară pe preotul din sat că înșeală, că face procese... Dacă locuitorul vede că preotul, și învățătorul, și primarul face dealde astea, atunci el se întinde și mai mult. Fapte de astea se văd făcute de preot, primar, dascăl și de aci se întinde răul... că nu-i păcat sau mai știu eu ce. *Eu sunt așa de neîmpăcat în sufletul meu că aceia cari știu ce înseamnă o faptă rea se țin să ischeze procese și ură între oameni.*

Tot ce iasă acum din nou, iase cu gărgăuni. Până acum 40—50 ani nu erau poliți, judecătorii. Acu sunt 7—8 în județ și 40—50 procese pe zi. Eră fioara păcatului!». «O, să nu înșel pe cineva că e păcat!».

«Acu să miră că n'o putea să iasă și sufletul din om, nu numai avutu'. Lumea mai bătrână credeă că pe altă lume o să fie sufletu' întunecat, c'o să-l ardă în flăcări să foc, că este iad și rău. *Dumnezeu o fi mai știind dacă o fi așa sau nu!*... După cum văd că preoții care sunt cu cărțile în mână, fac faptele cele mai netrebuite. Acu dacă s'ar teme, n'ar fi așa lipsiți de suflet! S'o ieșit din paragraful păcatelor. Atâtea procese, frații să ceartă, dacă sunt cinci la sută care să aibă fioara asta în

ei. Altă dată nu erau așa mulți care fac fapte rele. Când sunt trei, patru, ceilalți nu știu nimic. Dacă mai toți fac, zice: «Dacă ar vedea Dumnezeu că faptele alea ar fi fost rele, le-ar fi pedepsit cu ceva, să-i fi ars un copil, sau să fi pățit vreun necaz, ori îi moare femeia, ori îi găsește boala rea, care bântue pe cei care cam greșesc. «Dacă ceta a făcut atâtea, de ce să nu fac și eu una?». Face una, nu se întâmplă nimic. Incalecă pă el Dracu' și de aci încolo e zăuș ca calu' când scapă din frâu, ș'așteaptă să fie pedepsit dela Dumnezeu, că El e care dă și binele și răul omului și sănătatea și boala. Socotește atunci că faptele făcute nu intră într'un păcat care să fie pedepsit dă Dumnezeu și urmează înainte cu faptele alea (1).

«La judecata dela Tribunal pui un avocat, câțiva martori și ai scăpat din sarcina din spate. Pă partea aia nu se teme nima ca să se lase de fapte rele».

II SANCȚIUNI

II. *Sanctiunea divină.* «Să poate să existe păcat (cu îndoială). Dacă n'ar fi existat dela început de când a existat lumea și s'a deschis cuvântul ăsta, nu s'ar fi vorbit despre așa ceva. Omu' nu găsește nici un mijloc să scape de păcate, că chiar dacă și-ar reveni, ar face bine, ar dă daruri la biserică, nu mai poate acoperi răul care l-a făcut cu binele dă pă urmă. *Eu socotesc că există aci pe fața pământului și iadu' și rainu'. Dacă moare omu', să distrugă ca orice obiect care-l distrugă omu' în mâinile lui...* Că ar mai fi el pă undeva, eu nu o cred! Cum mai vorbirăm de preoți: n'ar face păcatele care le fac dacă ar fi viață nemuritoare dă sute și mii dă milioane de ani... «Iadu' este la oamenii săraci cari n'au niciodată, sunt numai servitori, porcari, ori mănâncă, ori nu mănâncă. Raiul la cei bogați, cari au mâncare, băutură. La unii nu se gată niciodată și alții n'au niciodată... Mai credincios ca mine în biserică nu cred să existe. *M'am păzit de fapte rele că mi-a fost frică, să nu mi se întâmple ceva, să-mi moară copilul, femeia, să mă îmbolnăvesc, sau dacă mi se întâmplă ceva să știu că nu-i din fapte rele și că D-zeu a trimis.* Că omul e înzestrat dela D-zeu să sufere ceva pă luma asta... Poate trimite D-zeu o boală în familie, o pedeapsă... după fapte. Faptele care nu sunt văzute, a furat și a omorât pe cineva, se duce și le spune la biserică popii. Ii dă un canon, să plătească ceva... Dacă a scăpat dă păcat? Asta nu se știe. Eu nu cred că popa poate prin rugăciunile lui să te scape. Eu socotesc așa că preotul între om și D-zeu este ca avocatul între om și judecător. Zice: «lasă mă că mă rog eu pentru tine, că tu nu știi, ești nerod!». Omul nu știe să se roage așa de bine ca preotul. Noi între noi ne socotim că de ce să-ți iau eu vita d-tale să ți-o mănânc, că d-ta n'ai ce mănă, dar eu cred că ei socotesc că nu-i niciun păcat... Te gândești că poate îți aduce vreo jicnire în familie, se îmbolnăvește, moare cineva și poate pățești ceva...»

¹⁾ «Sângele rău din om, nu poți să nu greșești... Apoi dacă n'ai greși, degeaba te rogi. Dar m'am gândit și eu în prostia mea, că dacă n'ai face nici o greșală, n'ai avea de ce te ruga. Așa că... te mai arunci și dincolo, ca pe urmă să mai ai de ce te ruga». Tănase Papulete (Runcu), 53 ani.

Dacă preotul ar socoti că faptele rele trag după ele un păcat, pă altă lume, n'ar făptui faptele pe care noi poporu' le-am socoti că atrag după ele păcate. N'ar fi curvar, n'ar mai înșelă, n'ar pune martori dă meserie, să jure falș. Numai cine ne dă sufletu', mintea, viața și sănătatea, ăla poate să te scape dă faptele rele. Popa zice: « Doamne iartă, pă Grigore, că a greșit și a făcut! »... Nu zice: « Iertat să fii! ». E între om și D-zeu avocat. *Omul nu se poate mântui de păcatele lui!* D-zeu ar putea, dacă ar vrea. Dacă vrea n'ași putea răspunde, pentru că nime care a murit cu păcate, n'a înviat ca să spună. Pentru asta nu pot să răspund la această întrebare. Dacă el (preotul) îi lăsat dă D-zeu, ca prin el să ne ierte dă păcate cu daru' lui, atunci eu socotesc că D-zeu nu mai ascultă dă el, nu mai are încredere când el are păcate. Dacă se duce un hoț la judecător și zice: « Iartă d-le, pă cutare! ». Ascultă dă el? Dar dacă se duce un om cinstit, atunci măcar de mai trece peste bună cuviință și tot îl mai iartă, sau îi mai ușurează pedeapsa. Așa și popa, dacă are păcate mai grele decât mine, atunci îl mai ascultă D-zeu ca să mă ierte pă mine?

D. C. citește la cărți religioase, se roagă lui D-zeu să-l ierte pentru păcate... lucru care nu cred eu că se poate ierta. Eu nu cred că se poate scăpa un om de un păcat care-l face. Eu nu cred că te poate scăpa cineva de această sarcină. Dacă există păcat nu poate să-l ridice decât D-zeu, sau Christos, sau Maica Precistă (1).

12. *Sanctiunea conștiinței.* « Niciodată nu se pun față'n față faptele bune și rele ale omului. Dacă el singur nu și le cântăre, în fața altuia n'are unde să le puie. De ex. se duce la popă să se spovedească, pleacă de acolo și face altele tot la fel. Doar dacă ajunge în fața judecătorilor. După ce că moare omu', eu socotesc că nu se mai pun față'n față. Eu socotesc că dacă ar fi pedeapsă, după ce că moare omul, dacă cel care face un omor, o crimă, ar avea o pedeapsă după ce că moare omul, n'ar mai lua pedeapsă de pe fața pământului.

13. *Rolul sancțiunilor legilor pozitive.* « După moarte eu socotesc că numai dăm nicio socoteală. Dacă ăia care-s cu religia 'n mână și-ar crede că-și ia pedeapsa, după moarte, n'ar mai face. Așa că cu pedeapsa de pe fața pământului, se înspăimântă pe alții, ca să nu mai facă fapte rele și totodată se pedepsește și pă ăla, să-și chinuie viața vie cât trăiește ». Așa că omu' nu mai are nici-o răspundere după ce a făcut cât e viu. « Neamțu' » cum te prindea cu o faptă rea te băga la cutie. Te judecă,

¹⁾ Să se compare nesiguranța și contradicția afirmațiilor lui Longhie cu răspunsul categoric al lui Die Covrig (72 ani), profund religios:

« Eu îți spun din inimă, nu din buză. Am fost om aspru și deștept, n'am învățat decât două luni! De ce n'am avut noroc numai două clase și aș fi știut dă douăzeci! Aș fi avut multă carte în mine, câtă răbdare am avut.

Sunt care nu cred, zic că nu e Dumnezeu. De ce joară pă Sf-ta Cruce? Ei toți, pe deasupra s'arată credincioși. Ei socotesc că nu e nici o plată și răsplată; da, e și plată și răsplată până vai de lume »...

Dacă popa duce martori dă meserie la Tribunal ca să ia moșie cu acte mincinoase, ce să facă ăștielalți? Se duc pă gârlă!

Plâng eu, plâng, plânge inima în mine, plâng pentru bietul Dumnezeu al meu, care și-a întins mâinile pe cruce și nu vrea bogății dela nime, vrea credință. Tac și eu aicea! Cum o vrea dragul dă El! Dacă nu știu eu carte — știința-i mare — să-i arăt eu și pă față și prin condeiu! (Plânge).

dacă nu erai vinovat îți dă drumul și 5 lei pentru fiecare zi cât ai fost ținut. E mai bine cum procedă « Neamțu ». Hoțu' dacă-i dai drumu' se'nvârte cu avocat, cu martori dă meserie, că sunt atâția lăpădați dă lege, dă suflet, dă jură pă nimic. Ei (Nemții) ne dă porumb cu vagonu'. Mergea comuna întreagă și-și luă porumb cât se cuvenia. M'am dus și eu la T.-Jiu, și am rămas în oraș. Pă seară m'am dus să caut o trăsură. M'am întâlnit cu patrula nemțească și n'a zis nimic. M'am întâlnit cu vardiști de-ai noștri, « susmani », cum le ziceau Nemții. M'au întrebat: « nu știi că dela ora 9 nu mai e voie pă stradă? ». « Ce mă, sunteți voi mai ai dracului ca inamicii? Nu vă-i rușine? ». Au vrut să mă ducă la poliție. M'am opus. Am dat câteva boate la unu', câteva la altu'. A venit patrula nemțească și ne-a luat la închisoare pă toți. Au judecat fapta fără să mă întrebe și m'au condamnat la patru săptămâni. Eu am cerut un petec dă hârtie și am făcut o cerere ca să fiu și eu întrebat. N'am primit nici-un răspuns. A doua zi am făcut alta, a treia zi am făcut alta. Tocmai venise inspectoru' lor dela Severin și a primit ăla. A dat ordin: « Se va pune în libertate și se va ierta dă pedeapsa dată, dacă până la 1 Oct. nu va mai comite o asemenea faptă. Dacă va mai comite, va execută această pedeapsă și a doua dublă! ». Mi-a dat 50 lei pentru 10 zile și mi-a dat drumu'. N'am mai venit pela oraș până la 1 Oct. Imi eră frică că vardiștii s'acață dă mine, chiar fără să fac nimic.

CAP. III.

IDEEA DE DATORIE

I. IN FAMILIE

14. *Copii*. «A îngriji un părinte dă copii, a-i îngriji cât se poate mai bine cu mâncarea și îmbrăcăminte și asta-i grija părintelui către copii. A-i dă la școală sau la o meserie, ca să-și poată câștiga hrana mai ușor. E o datorie pentru că așa s'a pomenit, pentru că părinții mei m'au îngrijit pă mine și eu îi îngrijesc pă ei și ei pă ai lor și așa mai departe. Mama îngrijește mai mult dă copii. Tată nu se știe care este, mamă una singură. O femeie poate are amanți, mai schimbă, copilu' nu se știe cu care este... ea are mai multă datorie față dă copii decât bărbatu'. *Bărbatu' ar putea să se dispenseze de-a-i îngriji, dar femeia, nu!* Ea l-a purtat în pânțece, în brațe, un an, doi. Apoi partea femeiască e mai miloasă decât bărbatu', are mai multă frică, mai multă credință în D-zeu și pentru aia se zice că ar fi un păcat, dacă ai de îngrijit un copil sau un sărac și nu-l îngrijești. Oriunde caz, omu' îi altfel, nu are atâtea fioare, sau să creadă că este păcat sau pomană...

15. *Soție (bătaie)*. «Sunt femei și oameni cu diferite caractere. Poate că are apucături dă curvie... Ii spui: «Măi femeie, vezi că lumea zice că faci așa. Să rădă lumea dă mine?». *Femeia dă fapt însemnează servitoarea omului*, să-i facă toate cele trebuincioase ale omului. Dacă nu le face, începe s'o atingă cu bătaia. D-ta la d-ta acasă ești un ofițer în armată. Câte nu are omu' acasă... Câte treburi... mai multe treburi decât un colonel la regiment. Dacă el pleacă și spune: «Lucrurile

trebuie să fie făcute așa și așa, și dacă nu le găsește făcute: « Bine femee? ». « N'am avut timp! ». « Sau: De ce nu le-ai făcut și tu? Da ce eu sunt sluga ta? » Și atunci ce găsește omu' cu cale: « Ia să-i dau câteva să îndreptăm lucrurile! ». Vezi, care-i a Dracului dă neamu' ei, n'o poți duce la cale. Pentru câteva zile se'ndreaptă și apoi... Ba nu-i dai vreo două, îi dai mai multe și bune. E cu gura ca și avocatul. Dar d-ta care vezi că n'are dreptate, trebuie să-i aplici așa să vadă că n'are dreptate...

16. *Părinți*. « Pă bătrân omul tânăr e dator să-l respecte și cât se poate să-l ajute. Că n'o fi în măsură să-și câștige hrana. Rar se întâmplă să ajute copiii pă părinți. « Bunăoară G. Șerban a făcut case la toți copiii, i-a pus la locu' lor... Chiar dă măcinat eu și cu femeea mea îi macin și-i duc făina acasă. Nu-l ajută cu nimica. El nu se ceartă, își vede dă treabă. Muncește cât poate și-i lasă în pace. Nu-l servește cu nimic, nu-i dă nimic dă mâncare. De astă toamnă și pân'acum eu l-am întreținut cu porumbi. El a făcut astă toamnă șapte, opt sute de litri dă vin. Voiă să-l vândă să cumpere porumb. Eu i-am zis: « Mă, tu tot vrei să-l vinzi și eu tot cumpăr vin. Dă-mi-l mie ». Așa că mi-a dat vin și eu i-am dat în schimb porumb. A luat pă nepotu-su ăla ca să-l aibă dă ajutor. Ȑia s'au făcut ai Dracului, au închis ușa între primezi și el stă acuși într'o hadae singur cu baba. G. C. a făcut act vânzător ne-poatesă-i și ei în loc să-l îngrijească, caută să-l dea afară. Că tot oamenii ăi stărpi sunt mai ai Dracului, lacomi.

II. IN SOCIETATE

17. *Stat*. — « Statul suntem noi toți, cari formăm țara. Țara este localitatea în care locuim noi poporu' român. Poporul este toți oamenii aflați într'o țară... Însă se numește « Statul » oamenii cari cârmuie țara, ăi mai dă sus, însă și noi facem parte din Stat... Pentrucă toți oamenii care au drepturi în Stat, au de aface cu Statu'. Bunăoară cade partidu' dă la guvern și vin alții. Chiar țara îi pune la cârmă. Tot noi țaranii îi alegem și-i punem la cârmă și-i trimitem acolo, și Românii și streinii cari au drepturi în țara noastră.

18. *Autorități* (sanctiuni). « Dacă se dă un ordin, se cere ceva în ajutoru' Comunei, noi toți trebuie să ascultăm, că și el primește ordinu' dă mai departe, nu-i dă la el. Este nevoie ca în Stat să fie un șef care să facă și pă ăi dă nu știe ca să-și facă datoria față dă țară. Autoritățile ar fi bine aranjate așa cum sunt, căci fără ele nu se poate, însă ele nu-și fac datoria așa cum ar trebui față dă poporul dă jos. Pentrucă nu e toată lumea cultă ca să-și facă datoria în țară sau în Stat, până n'a fi forțat dă o autoritate: să-și plătească datoriile, fie foncier, fie bir... Dacă fiecare ș'ar cunoaște să-și achite datoriile nesilit dă nima, n'ar fi nevoie dă atâtea autorități câte sunt. Dacă omu' o iă pă altă cărare și face rău; atunci autoritatea e nevoită ca să-l constrângă. Dar asta nu-i o datorie a lui ca să facă rău, atunci își face autoritatea datoria către el ca să-l constrângă, nu el către autoritate. N'ar mai fi nevoie de atâtea autorități când lumea și-ar cunoaște îndatoririle neforțată dă autorități, ca să-și îndeplinească cerințele cerute de către Stat.

Cei mai mulți între ai săraci, dă jos, știu de frică. Înțeleg și dă cuvânt, dar mai mult dă frică dă jandarm, dă lege dă primar. Ei (primarul) se consideră mai deștepti. Ei dă frică nu știu. De ex. L. A. dă frică nu știe, dă rușine nu știe... o ia cum vrea. Cei mai săraci nu să pun cu ei. Câinele până nu se repede la picior să te muște, nu-i dai cu boata. Așa și omul, până nu te supără nu-i dai una în cap sau în spinare.

Până a nu lipsi bătaia din țara românească, eră lumea cinstită. Cât a fost biciu' liber nu erau hoțiile care sunt astăzi... Ca să-ți dau de ex. pentru că eu sunt născut într'un neam de popă, altădată eră judecata la preoți. El ne cunoștea obiceiurile din comună și dacă vecinu' îmi făcea un rău mergeam și îi spuneam. El mergea și vedeă fapta, se convingea că ăla-i vinovatul. El făcuse la biserică pentru spaima făcătorului de rele un « jug ». Eu să fiu primar în sat, eu le-aș face acu « jugul », măcar să fie și ministru' dă justiție să-l vâș și pă el acolo. Popa vedeă care e vinovatul și îl puneă la « jug ». Alături stă un biciu și un bilet scris: « Cutare a făcut cutare faptă! Cine trece e obligat să-i dea atâtea bice! ». Dacă te aflai că ai trecut și nu i-ai dat, te chemă și-ți dă îndărăt. Omul știe mai mult de frica bătaii decât dă frica legii. Că legea o cumpără cu bani, dar bătaia nu i-o mai ia nici Dracu', nici Dumnezeu din spate. E bună la omul care nu e cinstit și credincios. Dacă încaleci pă un cal și-l ei cu binele și vezi că nu merge, îi dai câteva boate și vezi că merge. Astea sunt două lucruri în lume: « *Dacă nu știi dă cinste și rușine trebuie dă frică să știi* ».

CAP. IV.

I. VIAȚA POLITICĂ. (ORIGINA RĂULUI SOCIAL)

19. *Impozitul*. « Altă dată eră tot mai bine că chiar Moș Șerban (84 ani) să-l întrebi, când eră copil el, eră mult mai bine, și a mers tot mai rău. Și să vă spun, binele care-l consideră oamenii c'a fost de mult și răul care e acuși: până la 64 cât erau moșiile domnești, ale Statului mai cu seamă, omul n'avea nici un fel dă pământ, se ducea dă muncea pă moșia boerească și-i luă proprietaru', din zece grămezi una și nouă lăsa ălui dă muncește pământu'. Omul nu dă nici o dare, câtră Stat... și așa că viața eră mult mai ușoară ca astăzi cu toate că n'avea pământ ». Răul dă astăzi este că pământurile s'au dat la lume ca să împece pă care au cerut să le dea pământ. Oamenii s'au băgat datori și-au cumpărat pământu' după cum s'a vândut și cu 40—50 mii pogonu', iar cârmuitorii țării au pus dări grele pă pământ, și pă produsele pământului și oamenii nu mai pot dovedi să le plătească. De exemplu, tot din pământu' ăla pentru care plătesc foncieru', am vie și când vând vinu' mai plătesc 1,50 lei dare Statului. Tot din această vie, din comina strugurilor, fac țuică și plătesc 3 lei fond comunal, așa că pentru un metru pătrat plătesc Statului 7—8—10 lei pă an dări. Bunăoară când eră că statul aveă moșii multe pă sama lui, de n'avea țărani pământ, atuncea cum puteă Statul să-și plătească funcționarii din posnarul lui? El și-a vândut moșiile, le-a dat la țărani și acuma a pus funcționarii. In loc să-i păzească moșia lui is puși să ncaseze dările dela țărani, depe urma moșii dată

la țărani. Banii încasați dela țărani, în loc să-i folosească Statul dă ei, îi împarte la funcționari. Cum să constate că în loc să-și plătească datoriile, fiecare partid care vine la putere mai face câte un împrumut în străinătate.

20. *Lipsa de conștiinciozitate a autorităților.* « Eu îl consider un om necinstit, care nu-și face datoria. Eu la Primărie nu mă duc pentru că știu că am de a face cu pungașii. Dacă îmi dă bună ziua răspund, dacă nu, nu! Dacă stau la masă cu el, sunt hoț ca și el, știu cum spune vorba: « Spune-mi cu cine te aduni, ca să știu cine ești ».

« Uite eu n'am reclamat la primar pă nima. Acu e L. A., băiat deștept, dar de multe ori e mai prost ca mine și atunci caut să nu-i mai dau ocazie. Și primar trebuie să fie om cu nițică trecere pe lângă sub-prefect, prefect, și alte autorități.

« Eu nu că spun cu ranchiună pă cineva, dar cine mi-a făcut un rău nu-l uit niciodată. Eu dă obicei nu stau cu ai « buni » la masă, că ei stau dă povești: « să faci așa, pă dincolo! »... ca să mintă pă ai nărozi. Eu la primărie nu mă duc, la biserică nu mă duc decât la Paști și la Crăciun, pentru că am a face cu pungașii din sat. La Crăciun nu mă duc întotdeauna, la doi ani odată, pentru că mă întâlnesc cu toți răii. Poate-ți vezi dușmanu' tocmai acolo și-ți vine dușmănie pă el. Numai în biserică se strâng toți hoții și toți tâlharii la Paști și la Crăciun, că n alte zile nu se duc, dă-i dracului! Eu nu vreau să am legături cu oamenii necinstiți.

Dacă n'ar veni răul dela cârmuitorii ai mari, nici ai dă jos n'ar face. Răul să începe totdeauna dela cap, dela conducători ».

« Când eră « jug » nu se fură nimic în comună. Nima nu ducea vita în holda altuia, nu îndrăzniă să-ți dea o palmă în drum... Vezi, atunci eră dreptate, se temea, dar acuș... »

Dacă conducătorii ar strânge pă ai de jos, dăla ministru și până la primar în sat, ar fi constrânși și nu și-ar permite. De exemplu, vine unu și face un rău, o hoție, se duce primarul și vorbește cu procurorul, procurorul în loc să-l puie la pușcărie, îl trimite acasă... Ei păi, prinde corbu' scoate-i ochii!... Cum s'a întâmplat aci la Dobrița mai anu' trecut. Au furat o vacă lui C. N., lui I. T. A. un bou și unuia din Sușeni iar o vacă, doi inși de aci din Dobrița, I. M. T. și C. J. S. Le-a dus la Ursați, le-a vândut unora acolo. Boul care eră cel puțin pentru 6—7 mii, l-au dat cu o mie. Așa că au fost urmăriți și s'au găsit pieile la ai dă le cumpărase vacile. Șeful secției dela Dobrița a pus toată stăruința până a descoperit hoțu'. I-a arestat și i-a trimis la Parchet legați și cu pieile în spinare. V. O. deputat și avocat al partidului cutare din T.-Jiu s'a dus la primul procuror și a intervenit, fiind om al partidului, și a dat drumu' hoților acasă, în loc să-i depună la pușcărie cum trebuiau să fie. Ei, nici până azi nu s'a terminat procesul ca să-și ia « penalitatea »...

Intre autorități, ei numa de caută să se vâre să-și umple posunarul, nu să-și facă datoria. Și la judecată în loc să-și facă datoria așa cum scrie la carte, el te condamnă pă nedrept și dă dreptate ălui dă n'o are. Or fi ei și care să-și facă datoria, dar puțin. Am văzut la Curtea dă Apel din Craiova că judecă dreptatea după prieten. La jandarm și la notar cine se duce să-l cinstească, ăluia îi face dreptate.

Pentru asta spun că autoritățile cele mai înalte sunt mai vinovate decât hoții cari fură. Sunt destul plătiți cu lefuri și n'ar trebui să se mai compromită, să mai

primească plocoane, ca să pună hoții în libertate. Ar exista dreptate dacă judecătorii, cari le stă lor în mână, ar face cum trebuie. Dar, n'o fac!

21. *Critica partidelor politice.* «Par'că am mai vorbit că *dacă ar fi un partid neschimbat ar fi mai bine* pentru că ăștia se luptă între ei ca să se doboare unii pe ceilalți dăla cârma țării, și sărăcesc țara și pă țaran. Cred că există hoții și'n altă parte. Că doar Țara Românească nu-i cea dintâiu. Invățăm și noi dela alții. Ce fac miniștrii cari pleacă vara câte două, trei luni în streinătate, decât să învețe hoții, pungășii, ca să le facă și pela noi? Miniștrii trebuie să vadă în alte țări cum se fură mai gras. Noi la țară știm cum se fură o găscă... dar ei fură milioane. Pentru aceasta trebuie să facă șicoală. De ce să dai la unu o sută dă lei pă zi și la altul 5000 pă zi? Țăla are copii și ăla n'are nici pisică... poate are vreo întreținută. Bunăoară cum sunt bancherii cu legea cametii, nu i-a cumpărat pă miniștri? Omul este al Dracului, îl conrupe banu' dăla buna cuviința lui. Ar trebui o pedeapsă. Dar cine-i pedepsește? Pentru că ei nu-și fac o lege ca să-i condamne pă ei. Bunăoară când au plecat unii, își luaseră lefurile pă jumătate dă an înainte. Ziceau că-i închide... Pe Dracu! Că el își face lege să se bage'n pușcărie. Ii socotesc niște pungăși și niște tâlhari că promit marea cu sarea până vin la cârmă și apoi... Cum vedem niște afișe scrise chiar dă domnu... Că înainte de-a veni la putere aveă casa ipotecată la M. B. Mai eră dator și alte datorii. Acu și-a răscumpărat casa și-a plătit datoriile și mai are și bani... Așa că asta-i rolul lor: să se îmbogățescă ei și să sărăcescă țara. Păi dacă-s cheile dăla casa de bani pă mâna lui! El a fost contra ca să nu să micșoreze dobânzile. Dar bancherii, puține milioane i-or fi dat?... Prin urmare o lovitură dă aia și aia-i câștigul lui. Bunăoară partidul cutare a spus că dă pământ, că ieftenește traiul... Dă unde să dea că sunt săraci? Al dă n'are trebuie să iă el mai întâiu! Dacă ăștia toți dela cârma țării sunt niște săraci, atunci îngreunează bugetu', pun în spinarea noastră. Eu zic că ar fi mai bine să fie un partid care să nu se mai schimbe niciodată, s'ar îmbogăți odată ș'apoi n'ar mai aveă nevoie să iă.

CAP. V

22. *Necesitatea învățământului.* «Afară din învățământ n'am nici dela unu' (e vorba de funcționari) nici-un folos. Eu nu mă duc să fur dela altu'... Pagubă am, pentru că plătesc atâtea dări la Stat ca să-și plătească funcționarii care-i ține în județ și țară. Cum eră în vechime într'un județ un singur subprefect, și un protopop, un pomojnic și un procuror și acu sunt peste zece judecători într'un județ! La tribunal sunt două secții, la fiecare câte 7—8 judecători de ședință... Apoi subprefecți, procurori... Vine președintele la ora 7 în ședință, judecă o oră, trece în camera dă consiliu. Ia avocații un proces și-l țin 2 ore și le strâng grămadă. Ar putea să judece patru sute, nu cincizeci, dacă n'ar lucra numai 4 ore pă zi. Să muncească și el ca mine, din zori și până noaptea. Trag din borcanele alea dă lemn la sorți, care să fie în ședință și ceilalți pleacă. Doi lucrează și cinci pleacă! Amână un proces 10 ani. În 3—4 luni dă zile să-i taie capu'! S'ar putea termina toată afacerea. Iaca la B. este un judecător care e consilier dă curte, dar n'a vrut să plece. Vine la ora

9 și jumătate la ședință, începe procesele la 10 și le termină la 11 și jumătate. Dă cu ele cum ai da d-ta cu oale de gard. Acesta primește 30.000 lei pe lună. Păi vezi d-ta, asta-i judecata pe care o fac acei care-s la cârmă? Dau la un nebun ca ăsta 30.000 lei, de la care nu învață nima nimica, în loc să dea la cei care îi învață pe oameni cum să-și câștige pâinea! Dările s'ar putea ușura... Să se micșoreze lefurile funcționarilor și să se micșoreze numărul lor. Eu cred că o dare pe bucată de pâine să rămâie și celelalte din ele s'ar putea șterge. Una trebuie să rămâie. Trebuie un funcționar într-o direcție, și atunci trebuie să-l plătească, de pe spinarea noastră, nu Statul din posnarul său... Trebuie plătit! Una să rămâie, însă nu toate. Eu pot să spun că afară din toate branșele, învățământul trebuie să fie cel mai mult ca să poată să aducă la lumină pe toți nașzii. Să învețe carte ca să fie deștepti: *Fiecare se judecă el singur și nu mai face rău. Fiecare își plătește datoriile fără să fie constrâns de primar sau de procuror.*

«Și deșteptăciunea numai prin învățământ poate să aibă cineva. Omul prin învățământ poate să iasă deasupra nevoilor, fără să fie forțat de cineva. Un om învățat, deștept, e rușine să nu-și facă datoria către țară, sau mai știu eu ce. Mîntea se luminează și vede și el, cum spune și proverbul că: «Cine nu știe carte are doi ochi, cel de știe are patru!». Cărțile tot Dumnezeu le-a făcut! Dar cine crezi d-ta? Nu tot Dumnezeu a lăsat în mîntea primului care a scris ca să facă sgârșieturi într-o «blană» sau ceva, în litere, sau cuvinte? Creierul se schimbă în direcția care-i înzestrat omul de la Dumnezeu cu ce să se folosească în viața lui. Bunăoară unu' e înzestrat cu formă de carte, altu' e înzestrat cum să lucreze fieru', să facă mașini, n'au toți același dar. Fiecare e înzestrat de la Dumnezeu să se ocupe cu o parte din lucruri pe fața pămîntului. «Darul» este de la Dumnezeu dat numai la acela care termină cu succes ce-a început. Acel care rămîne repetent sau nu poate merge, n'are «dar» pentru branșa aia. Să-i schimbe direcția: «Du-te băiete la altă meserie! Nu mă mai omor eu ca profesor, și nu mai pierzi nici tu timpul degeaba!». Părintele trebuie să-l ducă unde ar putea să facă traba cea mai bună. Am să-mi dau copiii și pentru mine că tot n'am învățat eu, să facă măcar cîte 5 ani pentru mine!

CAP. VI.

23. *Rostul omului în lume.* «D-zeu l-a făcut ca să împodobească pămîntu', cu omul. Rostu' lui e să muncească ca să se poată hrăni. Prin învățătură, prin fel de fel de unelte, omu' a căutat să-și facă traiul mai ușor. Astfel a căutat, să facă fel de fel de unelte, de mașinării, ca să lucreze mai ușor. Eu, pe un om îl socotesc bogat, când e sănătos cu toată familia. Să aibă existența zilnică și să nu fie dator. Chiar dacă n'ar avea moșie, lucrurile acestea nelipsindu-i, el ar fi cel mai fericit. Cu sănătatea biruie toate nevoile. Astăzi muncesc, mâine am ce mîncă, mâine tot așa. Viața n'are preț! Nu poți să o prețuiești, cât costă. Nu poți să-i dai nici-un milion nici zece. Îi bună viața. *Imi pare bine că m'am născut, ca să văd lumea aceasta și ce se petrece pe ea.* Orice lucru l-am privit cu drag. Tot ce-i cere corpul, omului, aia e plăcut. Fie îmbrăcăminte, soție, copii... tot ce-ți place ție. Așa că mi-ar fi plăcut mie, să fiu șeful unui județ, dar n'au avut cine să mă bată să învăț carte, că poate

ajungeam... cioban la oi. Mulțumirea omului e sănătatea și când are la îndemână tot ce-i trebuie.

24. *Munca, bogăție, fericire, prietenie.*—«Omul are nevoie de scule. Le face cu altul, tot prin muncă, deci are nevoie de altul. Oamenii trebuie atunci, să trăiască în strânsă legătură. Săcure dacă nu mi-a face fierarul, atunci eu cum pot să tai lemne? Omul trebuie să muncească, să aibă de toate. Să mănânce, să petreacă, să vadă și îl socotesc că-i în raiu. Munca aduce toate cele necesare. Cui îi place are cele ce-i trebuie, cui nu n'are. Dacă unul a furat, nu poate fi fericit. Il întâlnește păgubașul și-i ia haina pe drum, din spate. Nu mănâncă în liniște. Tot păgubașul este în raiu. Ăla n'are tihnă să mănânce, ce n'a muncit el însuși. Dacă nu mă duc să cosesc fânul la vreme îl pierd și la iarnă, când are să-mi trebuie, n'am să am. Dacă piatra dela moară n'o ferec la două săptămâni, nu mai macină făină și atunci eu nu mai macin, nu mai am de unde să iau făină. Mușchii is obișnuiți să nu stea. Când mă duc la ferar, îi bat și eu cu ciocanu'. Omul obișnuit să muncească nu-i bine să stea de geaba. Inima omului care nu te lasă să stai de geaba. Toți au inimă, dar nu se lovește, nici în caracterele celorlalte. Omul simte plăcere, care inima îl îndeamnă să miște. Pe lângă că simți plăcere că lucrezi ceva, ajuți și celuilalt. Nu putem trăi fără muncă, chiar scrie la carte, că D-zeu dăduse omului să aibă să trăiască 30 ani, fără să muncească. El a fost nemulțumit că trăia numai în desfătări. Atuncia i-au mai dat 20 ani dăla măgar, 20 dăla câine și 10 dăla maimuță. Dela 70—90 ani se gârbovește și-i vine mintea ca la maimuță. O fi și maimuța poate din neamul omului, o fi făcut vreun păcat și s'o schimbat așa.

Te ajuți la nevoie cu un prieten. Am un prieten de peste 20 ani. Mai mult ca un frate. Am avut nevoie de bani. Am zis «Dă-mi!», și mi-a dat. Eu lui tot așa. Noi amândoi n'am avut socoteală rotundă, suntem prieteni... Noi ne-am lovit în caracter, ne-a plăcut și viața și chefurile... Eu nu beau alcool, doamne ferește, beau vin și bere. Dar cheful ca mine a mai făcut cineva? Am bătut și poliția la chef! Și cheltuiam cu fetele și nevestele. Acu ași vrea să mă fotografiez cu (câinele) Florea, al meu! Mă iubește mai mult decât femeia mea... stă cu mine, îmi vede necazurile.

CAP. VII.

25. *Știința.* «Toate care easă făcute din mâna omului, prin știința lui, asta e știința. De ex. uzinele electrice. Mașinăriile câte sânt făcute acolo, is făcute numai prin mintea omului. Cine a inventat la început o mașinărie, s'a gândit singur. Bunăoară când s'a inventat trenu', unul a luat o căldare, dăla țigan, a lăsat o găurice mică, a umplut-o cu apă, a astupat-o și a pus-o pe foc. Căldarea a pornit-o pe jos. Atunci și-a zis el: «dacă ar avea roate!». A făcut un căruț cu patru roate, a pus căldarea pe el, i-a dat foc și a plecat căruțu' pe poiană în colo...

Așa că orice om care-i în meseria lui, se gândește cum să poznăiască un fel de unealtă prin care să lucreze mai ușor. Nu întotdeauna a știut omu' ce știe acum. Mai ales la noi, aicea în România, nu-i de mult de când s'a inventat știința. Nu știau oamenii carte, nu erau atâtea școli. Pentru că nu la noi s'a inventat bunăoară

mașina dă tren. Bunăoară cartea întâi și'ntâi din Grecia a venit la noi. Nu putea să fie înaintea altor țări Românul învățat. Se învâță carte grecească la noi în România. Pă rând, pă rând s'a inventat câte un fel dă lucru, peste un an altu' se găsește să-l concureze și inventează un altul mai presus. *Așa că știința merge tot mereu spre progres.* Bunăoară la noi în România, mai dă mult erau roate dă lemn. S'au găsit unii să le pună șine, alții au făcut apoi osii dă fer, pă urmă au făcut « cocii », pă hăruri și în viitor o să fie tot mai bine. *Cu cât știința mai departe merge, cu atât vine ușurința, în privința uneltelor.* Din când în când easă câte un fel dă lucru, mai folositor omului. Oamenii pot înțelege, dar nu pot să facă orice lucru, căci nu-s dă meserie de a face orice lucru.

26. *Limita cunoștințelor omenești.* «Oamenii știu din ce în ce mai multe lucruri. Dăr sânt trei lucruri pă care eu cred că nu le știe nici-un învățat dă pă fața pământului, din lume, care să știe cum sunt proptite și cum stau ele: Pământul, care nu poate să știe nimeni, pă ce stă el așezat, căci atunci ar mai există și dincolo alt pământ pă care să se sprijine. Cerul care nu poate să spună nima dă ce e proptit el, dă nu cade de acolo în jos să se lipească pă pământ și cine a făcut pă D-zeu. *Părerile și le-au dat ei învățații, dar și le-au dat greșit. Asta nu poate să știe nimeni, decât singur cine le-a făcut, ăla știe cum le-a proptit.* Se poate să se găsească cineva, care să spuie că a dat dă locu', unde cerul să proptește dă pământ? Toate ce se petrec pă suprafața pământului să publică la ziare, da ai văzut d-ta undeva scris că cutare a fost până unde a dat dă marginea unde cerul se sprijină dă pământ? Bunăoară cum s'a dus pă timpurile vechi Columb, de a descoperit America, *dăr s'a mai găsit cineva să zică că a descoperit marginea cerului?* Parcă mi-ar veni așa să întreb și eu pă un învățat, ceea ce nu poate să răspundă nime, ce căldură și ce foc trebuie să fie acolo dă unde leapădă soarele flacări?»